

Wykładnia orzecznicza przepisu zawierającego termin „wspólne gospodarowanie”. Glosa aprobująca do Wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 4 czerwca 2020 r., II SA/Po 743/19

Judicial interpretation of the provision containing the term 'joint management'. Approving commentary to the judgment of the Voivodeship Administrative Court in Poznań of 4 June 2020, II SA/Po 743/19

Судебное толкование положения, содержащего термин «совместное ведение домашнего хозяйства». Апробирующая глосса к решению Воеводского Административного Суда в Poznани от 4 июня 2020 года, II SA/Po 743/19

Судове тлумачення положення, що містить термін «спільне господарство». Науковий коментар рішення Воеводського адміністративного суду в Познані від 4 червня 2020 р., II SA/Po 743/19

KS. TOMASZ RAKOCZY

Dr hab., Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy
e-mail: trvip@wp.pl, <https://orcid.org/0000-0001-5820-5437>

Streszczenie: Kluczowa dla glosowanego orzeczenia jest wykładnia przepisu zawierającego termin „wspólne gospodarowanie”. Słusznie WSA w Poznaniu orzekł, że ma ono miejsce w stanie faktycznym rozważanej sprawy. Orzecznictwo, wobec braku definicji legalnej, uznaje, że wspólne gospodarowanie ma miejsce także wówczas, gdy osoba na stałe pozostaje na utrzymaniu innej, z którą takie gospodarstwo tworzy. Wspólne zamieszkiwanie finansowane z dochodu wyłącznie jednej osoby zawsze będzie oznaczać wspólne gospodarowanie. Z cech charakterystycznych prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego wyłączono udział i wzajemną ścisłą współpracę w załatwianiu codziennych spraw, związanych z prowadzeniem domu. Poza tym zawarte małżeństwo obliguje strony do okazywania wzajemnej pomocy i zaspokajania potrzeb rodziny, również poprzez osobiste starania o wychowanie dzieci. To właśnie zadanie może i nawet powinno być podejmowane przez skarżącego. Do podejmowania tego obowiązku należy go motywować.

Słowa kluczowe: pozostawanie na utrzymaniu, wzajemna pomoc, potrzeby rodziny, osobiste starania

Summary: The interpretation of the provision containing the term 'joint management' is of key importance considering the judgment under review. The Voivodeship Administrative Court in Poznań rightly ruled that it occurred in the actual state of the case under consideration. The jurisprudence, in the absence of a legal definition, recognises that joint management also takes place when a person is permanently dependent on another one, with whom he/she forms such a household. Cohabitation financed by the income of only one person always implies joint management. Participation and mutual close cooperation in dealing with the day-to-day running of a dwelling have been excluded from the characteristics of running a joint household. Moreover, formal marriage obliges the parties to show mutual support and meet the needs of the family, including through personal efforts to bring up the children. This is precisely the task that can and even should be undertaken by the applicant. The applicant needs to be motivated to undertake that duty.

Key words: dependency, mutual assistance, family needs, personal efforts

Резюме: Центральное место в комментируемом решении занимает толкование положения, содержащего термин «совместное ведение домашнего хозяйства». Воеводский Административный Суд в Познани справедливо постановил, что оно имеет место при фактическом состоянии рассматриваемого дела. Судебная практика, в отсутствие законодательного определения, признает, что совместное хозяйство также имеет место, когда лицо находится на иждивении лица, с которым ведет такое хозяйство. Сожителство, финансируемое за счет доходов только одного человека, всегда подразумевает совместное ведение домашнего хозяйства. Из характерных черт ведения совместного домашнего хозяйства исключено участие и тесное сотрудничество друг с другом в решении повседневных вопросов, связанных с ведением хозяйства. Кроме того, заключенный брак обязывает стороны проявлять взаимопомощь и удовлетворять потребности семьи, в том числе путем личных усилий по воспитанию детей. Это именно та задача, которую может и даже должен взять на себя заявитель. Он должен быть мотивирован на выполнение этой обязанности.

Ключевые слова: иждивенство, взаимопомощь, потребности семьи, личные усилия

Резюме: Ключовим для аналізованого рішення є тлумачення положення, у якому передбачено термін «спільне господарство». Воєводський адміністративний суд у Познані правильно постановив, що спільне господарство відбулося в обставинах справи, що розглядається. Судова практика, за відсутності юридичного визначення, визнає, що спільне господарство також має місце, коли особа залишається на постійній основі утримання іншої, з якою створюється таке господарство. Спільне проживання, що фінансується з доходів лише однієї особи є веденням спільного господарства. З елементів спільного управління була виключена участь і взаємна тісна співпраця у вирішенні повсякденних справ, пов'язаних з веденням господарства. Крім того, укладений шлюб зобов'язує сторони проявляти взаємодопомогу і задоволення потреб сім'ї, також особистими зусиллями щодо виховання дітей. Саме те завдання може і повинен виконувати заявник. Він повинен бути мотивований до виконання цього обов'язку.

Ключові слова: бути залежним, взаємодопомога, сімейні потреби, особисті зусилля

1. Tezy

1. Wspólne zamieszkiwanie jest przesłanką uznania za rodzinę osób zamieszkujących ze sobą, jeżeli równocześnie z tym zamieszkiwaniem występuje element wspólnego gospodarowania.
2. Ustalając istnienie obydwu przesłanek z art. 6 pkt 14 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹, a więc wspólne zamieszkiwanie i gospodarowanie, trzeba mieć na uwadze istniejący w chwili orzekania stan faktyczny, a nie tylko oświadczenia (deklaracje) członków rodziny co do prowadzenia lub nieprowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego.

---

¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 2268, 2270 oraz z 2022 r. poz. 1, 66.

2. Stan faktyczny

Prezydent Miasta [...], decyzją z [...] kwietnia 2019 r. o nr [...] odmówił M.D. przyznania pomocy w formie zasiłku okresowego. Jak poinformował M.D. podczas wywiadu środowiskowego, przeprowadzonego w dniu [...] kwietnia 2019 r., od miesiąca, tj. od marca 2019 r. prowadzi samodzielne gospodarstwo domowe. Natomiast jego małżonka wraz z synem A.D. (uczęszczającym do szkoły podstawowej) gospodarują oddzielnie. Obydwaj małżonkowie pozostają w zawartym związku małżeńskim. M.D. nie wystąpił do sądu z wnioskiem o rozwód czy separację. Wnioskodawca poinformował, że w małżeństwie od około pół roku istnieje konflikt, którego źródłem są problemy finansowe. M.D. ma ustalony znaczny stopień niepełnosprawności, czasowo do [...] kwietnia 2023 r. Syn małżonków A.D. także ma ustalony znaczny stopień niepełnosprawności do [...] czerwca 2021. Jedynym dochodem wnioskującego (M.D.) jest zasiłek pielęgnacyjny w kwocie [...] zł. Nigdzie nie pracuje zawodowo ani dorywczo. Jak ustalił organ, M.D. stanowi ze swoją żoną E.D. i synem A.D. rodzinę. Nie wykazano dowodów prawnych na rozkład pożycia małżeńskiego. Dochodem całej rodziny w lutym 2019 r. były: zasiłek pielęgnacyjny M.D., zasiłek pielęgnacyjny przyznany na A.D., dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego na A.D., zasiłek rodzinny, świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Tym samym dochód na osobę w rodzinie przekroczył kryterium dochodowe, które wynosi 528 zł. W związku z tym organ odmówił wypłaty zasiłku okresowego. Wobec powyższego M.D. odwołał się od decyzji organu pierwszej instancji. W uzasadnieniu wskazał, że jest osobą niewidomą i że podczas składania wniosku o zasiłek okresowy wyjaśniono mu, że nie może się o niego ubiegać. W związku z tym wystąpił o zasiłek stały. Podczas odczytywania wniosku nie było w nim mowy o zasiłku okresowym. Samorządowe Kolegium Odwoławcze, decyzją z dnia [...] czerwca 2019 r. utrzymało w mocy zaskarżoną decyzję organu pierwszej instancji. Organ odwoławczy zważył, iż pierwszą i zasadniczą przesłanką kwalifikującą do uzyskania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej jest spełnienie warunków określonych w art. 8 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej przy jednoczesnym wystąpieniu co najmniej jednej z okoliczności wymienionych w art. 7 pkt 2–15 ww. ustawy. Ustawowe kryterium dochodowe dla osoby w rodzinie uprawniające do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej – stosownie do art. 8 ust. 1 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej nie może przekraczać 528 zł. Jak wynika z przeprowadzonego w sprawie postępowania, odwołujący się prowadzi gospodarstwo domowe wraz z żoną i synem. Uzyskiwany przez rodzinę dochód wynosi łącznie [...] zł i przekracza kryterium dochodowe o [...] zł. Kolegium nie

kwestionuje sytuacji rodzinnej M.D., która niewątpliwie jest trudna. Nie zmienia to jednak faktu, że dochód rodziny ([...] zł) przekracza kryterium dochodowe ustalone w ustawie o pomocy społecznej (1584 zł). W tak ustalonym stanie faktycznym organ zobowiązany był odmówić przyznania wnioskowanego świadczenia. Ustawa o pomocy społecznej nie przewiduje bowiem możliwości przyznania zasiłku okresowego osobom, których dochód przekroczył określone kryterium.

Od przedmiotowej decyzji M.D. złożył odwołanie do WSA w Poznaniu. Zarzucił naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, w postaci obrazy art. 7 K.p.a. w zw. z art. 77 § 1 K.p.a. i w zw. z art. 78 K.p.a. poprzez niezgromadzenie w sposób wyczerpujący materiału dowodowego i nieustalenie wszystkich okoliczności faktycznych, na których powinno być oparte rozstrzygnięcie oraz naruszenie prawa materialnego. Skarżący podniósł, iż nie zgadza się z twierdzeniem organów, że prowadzi z żoną wspólne gospodarstwo domowe. Wskazał, że zgodnie z oświadczeniem prowadzi samodzielne gospodarstwo domowe. Zamieszkuje z żoną. Pożycza od kolegów środki finansowe. Utrzymuje się z nich i z zasiłków. Jego zdaniem wspólne gospodarowanie ma miejsce nie tylko wtedy, gdy małżonkowie zamieszkują w jednym mieszkaniu i tylko jedno z nich opłaca rachunki związane z utrzymaniem mieszkania, lecz także gdy małżonkowie faktycznie współdecydują o przeznaczeniu dochodów osiągniętych przez jedno z nich i gdy współdziałają przy załatwianiu codziennych spraw związanych z prowadzeniem domu. Definicję osoby samotnie gospodarującej zawiera art. 6 pkt 10 ustawy o pomocy społecznej, zaś definicję rodziny określa art. 6 pkt 14 tej ustawy. W myśl wskazanych regulacji osobą samotnie gospodarującą jest osoba prowadząca jednoosobowe gospodarstwo domowe. Pod pojęciem rodziny natomiast należy rozumieć osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące. Faktyczny związek, o którym mowa w art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej, oznacza codzienne współdziałanie osób zmierzające do lepszego zaspokojenia ich potrzeb życiowych (mieszkania, żywnościowych) i polegające na zapewnieniu dochodu stanowiącego źródło ich utrzymania. Ustawodawca uznanie za rodzinę uzależnił także od wymogu wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania. Wspólne gospodarowanie oznacza wspólne prowadzenie gospodarstwa domowego.

Odpowiadając na skargę, SKO w [...] wniosło o jej oddalenie. Organ wskazał, iż bez wątplenia skarżący i jego żona oraz syn wspólnie korzystają ze wszystkich pomieszczeń zajmowanego mieszkania, istnieje między nimi więź ekonomiczna. Skarżący jest niepełnosprawny i jedynym źródłem jego dochodu jest zasiłek pielęgnacyjny. Nie partycypuje w kosztach utrzymania mieszkania, a dochody uzyskiwane przez żonę są przeznaczone również na jego utrzymanie. W piśmie procesowym ze

[...] stycznia 2020 r. pełnomocnik wyznaczony dla skarżącego z urzędu podniósł, iż stan faktyczny sprawy nie został zbadany w sposób należyte wnikliwy i wszechstronny, a wnioski wyciągnięte przez organy obu instancji z wywiadu środowiskowego są błędne. Sama wielkość mieszkania oraz liczba jego izb (jeden pokój, kuchnia i łazienka) wraz z liczbą zamieszkujących w nim osób (3 osoby) nie może przekreślać możliwości prowadzenia odrębnego gospodarstwa domowego przez skarżącego. M.D., jako osoba niewidoma, posiada wręcz na tyle specyficzne potrzeby oraz uwarunkowania zdrowotne i osobiste, że osobność w zakresie trybu życia jest naturalnie wpisana w jego sytuację mieszkaniowo-życiową. Co więcej, nie można uznawać, że osoba niewidoma nie jest zdolna do samodzielnego prowadzenia gospodarstwa domowego, bowiem w powszechnej świadomości istnieje przekonanie, że osoby niewidome lub słabo widzące potrafią w wielu przypadkach samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie. Założenie (choćby domniemane), iż osoba niewidoma lub słabo widząca jest niezdolna do samodzielnego prowadzenia gospodarstwa domowego, może stanowić przejaw (choćby nieintencjonalny) dyskryminacyjnego postrzegania takich osób. Nadto konstytucyjne prawo do zabezpieczenia społecznego nie może zostać przekreślone przez dowolne ustalenia organu, zwłaszcza gdy dotyczy obywatela w przypadku choroby lub inwalidztwa lub obywatela pozostającego bez pracy nie z własnej woli i niemającego innych środków utrzymania. Brak wystąpienia przez skarżącego M.D. na drogę sądową o rozwód albo separację i formalne pozostawanie w związku małżeńskim (oraz zamieszkiwanie wraz z żoną i dzieckiem w przestrzeni jednego lokalu) nie przesądza automatycznie, że M.D. nie może funkcjonować odrębnie i samodzielnie zaspokajając swoich potrzeb egzystencjalnych. Faktyczny konflikt małżonków jest przesłanką wystarczającą do uznania, że mogło dojść do rozpadu więzi (również gospodarczej) między małżonkami, a co za tym idzie – rozpoczęcia odrębnego prowadzenia gospodarstw, pomimo przebywania w przestrzeni jednego lokalu. Skarżący sam przyznał, że otrzymuje dodatkowe pieniądze od kolegów, gospodarzy się sam, do czego jest zdolny. Zdaniem pełnomocnika skarżącego wywiad środowiskowy powinien być raz jeszcze i o wiele bardziej wnikliwie przeprowadzony oraz poparty odmiennymi wnioskami.

3. Stan prawny

W glosowanym orzeczeniu mają zastosowanie przepisy ustawy o pomocy społecznej. Jest nim mianowicie art. 6 ust. 14, który zawiera definicję rodziny. Stanowi on, że przez rodzinę należy rozumieć „osoby spokrewnione lub niespokrewnione

pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące”. Natomiast przez „osobę samotnie gospodarującą” należy rozumieć – zgodnie z art. 6 ust. 10 ww. ustawy „osobę prowadzącą jednoosobowe gospodarstwo domowe”.

4. Stanowisko WSA w Poznaniu

WSA w Poznaniu uznał, że skarga nie zasługuje na uwzględnienie. W rozpoznanej sprawie spór skupia się wokół ustalenia, czy skarżący M.D. jest osobą samotnie gospodarującą, czy też tworzy wraz ze swoją żoną i synem rodzinę w rozumieniu art. 38 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej, a w konsekwencji czy przy ustaleniu jego prawa do wnioskowanego zasiłku okresowego winne być brane pod uwagę tylko jego dochody, czy także dochody uzyskiwane przez jego żonę E.D. oraz syna A.D. W tym celu WSA w Poznaniu wskazał na dobrze wypracowaną wykładnię orzeczniczą przepisu dotyczącego „związku faktycznego”. Z regulacji tej wynika, że oznacza on codzienne współdziałanie osób, zmierzające do lepszego zaspokojenia ich potrzeb bytowych, w tym mieszkaniowych, żywnościowych i polegających na zapewnieniu dochodu stanowiącego źródło utrzymania. Wspólne zamieszkiwanie jest przesłanką uznania za rodzinę osób zamieszkujących ze sobą, jeżeli równocześnie z tym zamieszkiwaniem występuje element wspólnego gospodarowania. Zdaniem orzecznictwa polega ono na dzieleniu lokalu mieszkalnego w sposób pozwalający stwierdzić, że koncentruje się w nim aktywność życiowa osoby zamieszkującej. Wspólne gospodarowanie opiera się zaś na podziale zadań związanych z właściwym prowadzeniem gospodarstwa domowego, a także – jeżeli występuje w funkcjonalnym związku z tym gospodarstwem – gospodarstwa rolnego. Jak uznał Sąd Najwyższy², cechami charakterystycznymi dla prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego może być udział i wzajemna ścisła współpraca w załatwianiu codziennych spraw związanych z prowadzeniem domu, niezarobkowanie i pozostawanie w związku z tym na całkowitym lub częściowym utrzymaniu osoby, z którą się gospodarstwo domowe prowadzi, a wszystko dodatkowo uzupełnione cechami stałości, które tego typu sytuację charakteryzują. Jak zauważono, pojęcie wspólnego gospodarowania nie oznacza zatem wyłącznie przyczyniania się do funkcjonowania wspólnoty poprzez wykonywanie na jej rzecz jakichkolwiek czynności, współdecydowania o przeznaczeniu dochodu rodziny oraz wykonywania czynności związanych z codziennymi zajęciami. Istotną cechą wspólnego go-

² Zob. wyrok SN z dnia 2 lutego 1996 r., II URN 56/95 [baza danych SN].

spodarowania jest również pozostawanie na utrzymaniu osoby, z którą takie gospodarstwo się tworzy. Wspólne zamieszkiwanie finansowane z dochodu tylko jednej osoby zawsze będzie oznaczać wspólne gospodarowanie³.

Jak wynika z akt sprawy, skarżący, jego żona E.D. oraz syn A.D. zamieszkują razem w lokalu mieszkalnym składającym się z kuchni i jednego pokoju. Żaden z małżonków nie pracuje. E.D. pobiera świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością sprawowania opieki nad niepełnosprawnym synem A.D. Organ ustalił, iż na dochód M.D. składa się zasiłek pielęgnacyjny w kwocie [...]. Natomiast jego syn i małżonka uzyskują dochód w kwocie [...] z tytułu świadczenia pielęgnacyjnego, zasiłku pielęgnacyjnego, dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, zasiłku rodzinnego. Z ustaleń poczynionych w toku wywiadu środowiskowego wynika ponadto, iż skarżący legitymuje się orzeczeniem nr [...] z dnia [...] kwietnia 2018 r. o niepełnosprawności w stopniu znacznym, ustalonym do dnia [...] kwietnia 2023 r.

Jak wskazał WSA w Poznaniu, powyższy stan faktyczny ustalony przez organy, niekwestionowany w tym zakresie przez skarżącego, pozwala na stwierdzenie, iż skarżący wraz z żoną i synem tworzą rodzinę w rozumieniu art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej. Tym samym sąd uznał na podstawie zasad logiki i doświadczenia życiowego, że warunki mieszkaniowe oraz zależność finansowa istniejąca między skarżącym i jego żoną oraz synem, a także sytuacja zdrowotna skarżącego, który wymaga „stałej lub długotrwałej opieki” stwarzają obiektywnie stan wskazujący na to, że prowadzą oni wspólne gospodarstwo domowe. Ustalając istnienie obydwu przesłanek z art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej, a więc wspólne zamieszkiwanie i gospodarowanie, trzeba mieć na uwadze istniejący w chwili orzekania stan faktyczny, a nie tylko oświadczenia (deklaracje) członków rodziny co do prowadzenia lub nieprowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego.

5. Ocena stanowiska WSA w Poznaniu

Stanowisko WSA w Poznaniu należy ocenić aprobująco. Jak wynika ze stanu faktycznego, wnioskujący pozostaje wraz z żoną i synem w rodzinie. W sytuacji

³ Por. wyroki NSA z dnia 11 czerwca 2013 r., I OSK 1947/12; z dnia 9 lipca 2013 r., I OSK 2287/12; z dnia 5 września 2013 r., I OSK 2836/2012; z dnia 28 listopada 2014 r., I OSK 1326/13; z dnia 13 czerwca 2017 r., I OSK 156/17; z dnia 13 października 2017 r., I OSK 1274/16 oraz z dnia 29 sierpnia 2019 r., I OSK 4273/18 [CBOSA]; zob. I. Sierpowska, *Pomoc społeczna. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 65.

skarżącego ma zastosowanie definicja rodziny z art. 6 ust. 14 ustawy o pomocy społecznej, w wykładni ścisłej. Nie jest tym samym potrzebne dokonywanie jej interpretacji rozszerzającej. Skarżący, jego małżonka i syn obydwojga stanowią rodzinę spokrewnioną, „zbudowaną na zawartym i istniejącym małżeństwie”, wspólnie zamieszkującą i gospodarującą. W glosowanym wyroku nie budził wątpliwości pierwszy człon przywołanej definicji ustawowej rodziny. Nie budzi także wątpliwości człon drugi, wskazujący na wspólne gospodarowanie przez członków rodziny. Słusznie uważa Sierpowska, że jeśli ustawodawca uważa za rodzinę osoby pozostające w związku faktycznym, to tym bardziej są nią małżonkowie, którzy mają obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny, którą założyli. Z faktu zawartego małżeństwa domniemywa się wspólne gospodarowanie. Wniosek przeciwny wymagałby udowodnienia⁴.

Dla porównania warto wskazać, że w systemie pomocy społecznej rodzina znajduje także inną definicję, wyliczającą ściśle poszczególnych jej członków. I tak art. 3 pkt 16 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych⁵ wskazuje, że przez rodzinę należy rozumieć: małżonków, rodziców dzieci, opiekuna faktycznego dziecka oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25. roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25. rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością przysługuje świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna. We wskazanym przepisie ustawodawca z rodziny wyłączył dziecko pozostające pod opieką opiekuna prawnego, dziecko pozostające w związku małżeńskim, a także pełnoletnie dziecko posiadające własne dziecko. Dla przepisów wskazanej ustawy (odrębnie niż dla ustawy o pomocy społecznej) istotny jest stan prawny, a nie faktyczny czy kryterium prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego. Stąd też słusznie wykładnia sądów administracyjnych zgodnie sprowadza się do stwierdzenia, że małżonkowie zawsze tworzą rodzinę, nawet jeśli zamieszkują osobno i nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego. Przywołana ustawa lepiej kształtuje definicję rodziny, bo w większym stopniu wykazuje zbieżność z przepisami prawa rodzinnego. Dla analizowanego w glosowanym orzeczeniu stanu faktycznego ma ona rolę wspomagającą, na podstawie wykładni systemowej przepisów o pomocy społecznej.

Skarżący nieprawidłowo podnosi, że w jego przypadku nie ma zastosowania „wspólne gospodarowanie”. Organy obu instancji, jak i WSA w Poznaniu nie podzieliły argumentacji skarżącego w tym zakresie. Niestety, ustawodawca nie

⁴ I. Sierpowska, *Pomoc społeczna...*, s. 65.

⁵ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 615.

zdefiniował terminu „wspólnego gospodarowania”, który to brak stał się przedmiotem rozbieżności wykładni dokonanej przez obie strony sporu (skarżącego oraz organy administracyjne i WSA). Skarżący uważa, że mimo wspólnego zamieszkiwania wraz z żoną i synem w tym samym mieszkaniu i skoncentrowania się w nim jego aktywności życiowej, gospodaruje samodzielnie. Do powyższego wniosku skłaniają go następujące racje: faktyczne prowadzenie w sposób samodzielny gospodarstwa domowego, pożyczanie od kolegów środków finansowych, utrzymywanie się z nich oraz z zasiłków. Uważa ponadto, że w jego przypadku nie można mówić o wspólnym gospodarstwie domowym, ponieważ obydwójce małżonkowie nie współdecydują o przeznaczeniu dochodów i nie współdziałają przy załatwianiu codziennych spraw dotyczących prowadzenia domu. Co więcej, nie pozostają oni w zgodnym związku małżeńskim.

W braku wykładni legalnej przepisu zawierającego termin „wspólnego gospodarowania”, WSA w Poznaniu słusznie przywołał wykładnię doktrynalną (orzeczniczą), wskazując jednocześnie, że ma ona zastosowanie w rodzinie skarżącego. W wypowiedziach sądów warte zaakcentowania jest to, że „wspólne gospodarowanie” ma miejsce również wówczas, gdy osoba pozostaje na utrzymaniu innej. Wspólne zamieszkiwanie finansowane z dochodu tylko jednej osoby zawsze oznacza wspólne gospodarowanie. Ponadto dla wspólnego gospodarowania nie wymaga się – zdaniem orzecznictwa – przyczyniania się do funkcjonowania wspólnoty przez wykonywanie na jej rzecz jakichkolwiek czynności, współdecydowania o przeznaczeniu dochodu czy wykonywania czynności związanych z codziennymi zajęciami. Poza tym argumentację o wspólnym gospodarowaniu rodziny wzmacnia sytuacja zdrowotna skarżącego. Mężczyzna legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu znacznym. Żona skarżącego E.D. pobierała z tego tytułu specjalny zasiłek opiekuńczy i kontynuuje opiekę nad mężem. Skarżący korzysta zarówno ze wskazanych środków materialnych, jak i pomocy niematerialnej, świadczonej mu przez żonę. *A contrario* M.D. nie wskazał w aktach sprawy (poza swoją deklaracją), aby analogiczne wsparcie otrzymał od innych osób. Ponadto skarżący nie zajmuje w mieszkaniu odrębnego pokoju, lecz jeden, wraz z całą rodziną. Także i z tego powodu trudno jest twierdzić o odrębności w prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Oprócz wskazanego zagadnienia należącego do gałęzi prawa administracyjnego, którym jest definicja rodziny z art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej, istotna dla glosowanego orzeczenia jest także instytucja prawa cywilnego, a mianowicie małżeństwo, i to nie tyle w zakresie jego definicji, co raczej w zakresie konsekwencji wynikających z jego zawarcia. Tego faktu nie podniosły ani organy administracyjne obu instancji, ani WSA w Poznaniu. Zawarte przez M.D. i E.D. małżeństwo obliguje obydwójce małżonków do realizacji (i to w sposób niezależny od ustroju

majątkowego) obowiązku wzajemnej pomocy, o czym mowa w art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁶, który to obowiązek oznacza podejmowanie starań o zaspokojenie potrzeb rodziny, o czym traktuje z kolei art. 27 K.r.o.⁷

Przywołane przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego należy wyklądać jako nakładające na małżonków obowiązki głównie natury starań osobistych, nie tyle majątkowych, jak zdaloby się to nasuwać z pobieżnej analizy tekstu prawnego. Znaczenie osobiste starań małżonków o siebie nawzajem i o rodzinę, którą tworzą, jest priorytetowe. Lakoniczność unormowania tego aspektu wynika raczej z braku umiejętności ujęcia prawnego wskazanego zakresu i w konsekwencji łatwiejszego unormowania zakresu materialnego i późniejszego jego egzekwowania, niż z braku woli ustawodawcy⁸. Ludzie decydują się bowiem na zawarcie małżeństwa, kierując się przede wszystkim głęboką więzią emocjonalną między sobą, która ma swoje konsekwencje w przyszłości. Stąd słusznie zauważył SA w Szczecinie, że u podstaw instytucji małżeństwa winna leżeć silna więź emocjonalna, która zakłada (głęboko ugruntowany w zasadach moralnych i tradycji kulturowej) obowiązek udzielenia bezwarunkowego wsparcia małżonkowi (zwłaszcza, choć nie jedynie – przyp. T.R.) w trudnych i niezawinionych przez niego sytuacjach życiowych. Jak wynika z art. 23 K.r.o., małżeństwo jest związkiem życiowym, opartym o więź rodzinną, będącą jedną z najsilniejszych więzi emocjonalnych⁹. Jak słusznie podnosi się w literaturze, przedmiotowy obowiązek należy wyklądać „na wysokim stopniu ogólności”, a więc także w sferze potrzeb psychicznych. Na małżeństwo bowiem składa się całokształt stosunków w sferze uczuciowej, fizycznej i gospodarczej¹⁰. Pomoc w małżeństwie może więc także polegać na szeroko rozumianym ułatwianiu drugiemu małżonkowi wywiązywania się z obowiązków rodzinnych¹¹, na „byciu wsparciem dla niego”. Obowiązek ten rozciąga się na wszelkie czynności faktyczne jednego z małżonków

---

⁶ Art. 23 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 2140 (dalej: K.r.o.): „Małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli”, zob. A. Lisowski, *Rodzina*, w: R. Frąckowiak i in., *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 29.

⁷ Art. 27 K.r.o.: „Oboje małżonkowie obowiązani są, każdy według swych sił oraz swych możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać także, w całości lub w części, na osobistych staraniach o wychowanie dzieci i na pracy we wspólnym gospodarstwie domowym”.

⁸ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 224.

⁹ Zob. Wyrok SA w Szczecinie z dnia 24 października 2018 r., I ACa 280/18 [baza danych Legalis].

¹⁰ M. Fras, *Obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2021, s. 147, 158.

¹¹ T. Smyczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2020, s. 83.

wspierające drugiego¹². Obowiązek wzajemnej pomocy jest ponadto bezwzględnie obowiązujący i przy założeniu egalitaryzmu stron małżeństwa może być on podejmowany, przy uwzględnieniu podziału funkcji w rodzinie¹³. Jak wynika z analizy przepisów K.r.o., prawodawca realizuje postulat równości przez uznanie osobistych starań o wychowanie dziecka i pracę w gospodarstwie domowym za równorzędne z inną postacią troski o rodzinę¹⁴. Obowiązek wzajemnej pomocy wiąże małżonków niezależnie od alimentacji, także gdy wymaga wyjątkowego wysiłku, a nawet ofiary. Natomiast obowiązek współdziałania dla dobra rodziny obejmuje wszelkie czynności wymagane dla prawidłowego funkcjonowania rodziny, w tym także dzieci¹⁵. Stąd skarżący, chociaż nie ma możliwości pozyskiwania środków materialnych na utrzymanie rodziny, może i powinien swój obowiązek podejmować w zakresie wychowawczym. Jest bowiem ojcem i jego rola w tym zakresie jest niezastąpiona. Zatem winien on zostać raczej motywowany przez odpowiednią formę wsparcia socjalnego do włączenia się do obowiązku wzajemnej pomocy, zgodnie z dyspozycją przepisu art. 27 K.r.o. przez „osobiste starania o wychowanie dziecka”.

Małżonkowie, jak wskazał mężczyzna, nie żyją w zgodnym związku. Niemniej, jak wynika z danych, sytuacja małżonków może jedynie pretendować do zakwalifikowania jej jako zaczątku rozpadu małżeństwa i początku separacji faktycznej. Aktualny stan pożycia małżonków nie skutkuje wygaszaniem obowiązku wzajemnej pomocy. Jak wynika z art. 61⁴ K.r.o., ciąży on także na małżonkach separowanych, a więc będących w sytuacji całkowitego rozkładu pożycia małżeńskiego¹⁶. Podobnie doktryna zajmuje stanowisko, że obowiązek wzajemnej pomocy nie wygasa nawet w faktycznym rozłączeniu małżonków, lecz jedynie może wpływać na nowe ukształtowanie tego obowiązku¹⁷. Nie wygasa on również w sytuacji prowadzenia dwóch gospodarstw domowych w związku z pracą jednego z małżonków poza ich wspólnym miejscem zamieszkania¹⁸. Nieco inną wykładnię wskazanego obowiązku zdaje się wdrażać orzecznictwo. Zdaniem SN¹⁹ separacja faktyczna małżonków

¹² K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Warszawa 2020, s. 131.

¹³ J. Gajda, *Obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021 [wyd. el. Legalis].

¹⁴ T. Smyczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne...*, s. 79; T. Smyczyński, *Prawa i obowiązki małżonków*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 11. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014 [wyd. el. Legalis].

¹⁵ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo...*, s. 225–226.

¹⁶ Jadach K., *Prawna ochrona rodziny – skrypt dla studentów pedagogiki i innych nauk społecznych*, red. M. Andrzejewski, Warszawa 2018, s. 46.

¹⁷ Zob. przywołane stanowiska w: J. Gajda, *Separacja faktyczna a obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny i dochodzenie roszczeń przewidzianych w art. 27 kro*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021 [wyd. el. Legalis].

¹⁸ K. Gromek, *Kodeks rodzinny...*, s. 131.

¹⁹ Wyrok SN z dnia 28 stycznia 1998 r., II CKN 585/97, OSP 1999, z. 2, poz. 29.

nie tyle uzasadnia, co może uzasadniać oddalenie powództwa o świadczenie z art. 27 K.r.o. Jeżeli małżonkowie pozostają od kilku lat w separacji faktycznej, to więzi rodzinne między nimi faktycznie już nie istnieją, a tym samym obowiązek przewidziany w przepisie art. 27 K.r.o. wygaś. Podobnie stwierdził SA w Gdańsku²⁰, wskazując, że o potrzebach rodziny można mówić w zasadzie tylko wówczas, gdy rodzina istnieje nie tylko formalnie, lecz także jest rzeczywiście związana istniejącym węzłem pożycia małżeńskiego. Gdyby nawet przyjąć stanowisko o osłabieniu obowiązku z art. 27 K.r.o., to z trudnością można by je zastosować do sytuacji małżonków w glosowanym wyroku. Jak wykazał bowiem wywiad środowiskowy, brak jest dowodów faktycznych na rozkład pożycia małżeńskiego, a trudności między małżonkami nie trwają długo. Można w ich przypadku mówić jedynie o problemach finansowych, których rozwiązania można się podjąć w miarę prosty sposób. Należy zatem potwierdzić tezę nr 2 WSA w Poznaniu, głoszącą, że rozstrzygający o wspólnym zamieszkiwaniu i gospodarowaniu jest istniejący w chwili orzekania stan faktyczny, a nie tylko oświadczenia (deklaracje) członków rodziny co do prowadzenia lub nieprowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego. Wskazany stan faktyczny winien również bazować na analizie stanu prawnego, który w istniejącym małżeństwie stron zakłada wykonywanie obowiązków wynikających z zawartego małżeństwa.

W sytuacji małżeństwa stron należałoby wdrożyć (nie negując konieczności zweryfikowania pomocy materialnej) niematerialne środki pomocy społecznej. Wydają się one konieczne. Stanowią o nich liczne przepisy ustawy. Dość wskazać art. 2 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, który w dużym stopniu ogólności wskazuje na troskę o rodzinę w przewycieżaniu jej trudnych sytuacji życiowych, jak i art. 46 ustawy o pomocy społecznej, odnoszący się do poradnictwa specjalistycznego, którego zasadniczym celem jest poprawa jakości życia osób oraz ich rozwój, w różnych zakresach ich życia, także rodzinnego. Jego udzielenie jest niezależne od kryterium dochodowego i zmierza do okazania wsparcia w sytuacjach trudnych czy kryzysowych²¹. Wśród poradnictwa specjalistycznego wyróżnia się poradnictwo psychologiczne (ust. 3) oraz poradnictwo rodzinne (ust. 4). Do zadań pierwszego z nich należą: zdiagnozowanie problemu, poszukiwanie nowych sposobów przewycieżania trudności, jak i wsparcie w podjęciu działań poprawczych. Natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną²². Jak wyni-

²⁰ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 9 maja 2014 r., III AUa 1480/13, LEX nr 1488586.

²¹ I. Sierpowska, *Pomoc społeczna. Komentarz...*, s. 230.

²² A. Lisowski, *Poradnictwo specjalistyczne*, w: *Ustawa o pomocy społecznej...*, Warszawa 2019, s. 139–140; M. Kasprzak, J. Nowicka, *Pomoc społeczna. Komentarz do ustawy*, Warszawa 2021, s. 179–182.

ka ze stanu faktycznego analizowanego wyroku, rodzina skarżącego jest właściwym adresatem tego rodzaju pomocy.

Jak wskazuje się w literaturze, przywołane obowiązki służą z reguły ochronie małżonka będącego w gorszej sytuacji materialnej, wywołanej chorobą lub skoncentrowaniem się na wychowaniu dzieci czy podejmowaniu prac domowych, kosztem wy czynienia z sytuacją odmienną. To bowiem sam skarżący, będący osobą niewidomą, którego funkcjonowanie (w zakresie jego samodzielności) nie zostało wystarczająco wyjaśnione w stanie faktycznym, domaga się wyłączenia ze wspólnego gospodarstwa domowego. Istnieje więc uzasadniona obawa, że zrealizowanie jego wniosku wiązało by się z realnym niebezpieczeństwem działania na własną szkodę, pogorszyłyby jego sytuację faktyczną, a tym samym sprzeciwiłoby się zasadzie współżycia społecznego.

Nasuwa się na koniec pytanie o motywację wystąpienia przez mężczyznę z wnioskiem o zasiłek stały i jego nieustępliwe twierdzenie o prowadzeniu przez siebie odrębnego gospodarstwa. Niewątpliwie włączenie mężczyzny jako beneficjenta wspólnej korzyści majątkowej całej trzyosobowej rodziny spowodowało, że kryterium dochodowe zostało przekroczone, a tym samym zasiłek nie mógł zostać wypłacony. Stąd być może, stosując obojętnie prawa przez pozorne wyłączenie siebie samego z uzyskiwanych przez całą rodzinę przychodów i przez fikcyjną próbę określenia siebie jako prowadzącego odrębne gospodarstwo, skarżący usiłował faktycznie powiększyć (niewystarczający) przychód całej rodziny. Jeśli taka (rozpaczliwa) motywacja przyświecała skarżącemu, należałoby zweryfikować realną wystarczalność pozyskiwanych przez rodzinę świadczeń (których liczba jest znacząca), celem zapewnienia jej normalnego funkcjonowania i być może postulować obniżenie kryterium dochodowego pomocy społecznej oraz podniesienie minimum socjalnego.

Bibliografia

- Fras M., *Obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2021 [wyd. el. Legalis].
- Gajda J., *Obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021 [wyd. el. Legalis].
- Gajda J., *Separacja faktyczna a obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny i dochodzenie roszczeń przewidzianych w art. 27 kro*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021 [wyd. el. Legalis].
- Gajda J., *Zadośćuczynienie obowiązkowi zaspokajania potrzeb rodziny i dochodzenie roszczeń przewidzianych w art. 27 kro*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021 [wyd. el. Legalis].
- Gromek K., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Warszawa 2020.

- Haak H., *Art. 23 [Osobiste prawa i obowiązki małżonków]*, w: *Komentarz do art. 1–30 KRO regulujących małżeństwo*, Warszawa 2022 [wyd. el. Legalis].
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016.
- Jadach K., *Prawna ochrona rodziny – skrypt dla studentów pedagogiki i innych nauk społecznych*, red. M. Andrzejewski, Warszawa 2018.
- Kasprzak M., Nowicka J., *Pomoc społeczna. Komentarz do ustawy*, Warszawa 2021.
- Lisowski A., *Poradnictwo specjalistyczne*, w: *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, red. R. Frąckowiak, Warszawa 2019.
- Lisowski A., *Rodzina*, w: R. Frąckowiak i in., *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Sapeta J., *Art. 3 ustawy o świadczeniach rodzinnych*, w: *Ustawa o świadczeniach rodzinnych. Komentarz*, red. K. Małysa-Sulińska i in., Warszawa 2015.
- Sierpowska I., *Pomoc społeczna. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Smyczyński T., *Prawa i obowiązki małżonków*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 11. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014 [wyd. el. Legalis].
- Smyczyński T., Andrzejewski M., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2020.